

BARCELONA

2. LA DEFENSA DES DE LA CLANDESTINITAT

L'ASSOCIACIÓ
DRETS SEXUALS
I REPRODUCTIUS

BARCELONA

La dictadura franquista s'imposà a partir del 1939, després de tres anys de guerra civil, i amb l'arribada d'una dictadura, **s'aboleixen tots els drets polítics i socials** promoguts per la Segona República.

Les característiques principals que van definir la dictadura franquista van ser la repressió i la confiscació dels drets polítics i socials de tota la ciutadania i, en especial, de les persones dissidents. Va suposar una etapa de control social, regressió i persecució, també, en els drets sexuals i reproductius a Catalunya. Els drets assolits per la Segona República es van veure abolits i la dictadura franquista va imposar una moral catòlica conservadora que subordinava les dones als rols de mares i esposes. En aquest sentit, les discriminacions contra les dones abraçaven tots els àmbits de la seva vida.

Aquesta estructura repressiva va propiciar l'aparició d'una resistència femenina que, des de la clandestinitat, va lluitar per defensar aquests drets i preparar les bases de les reivindicacions feministes que sorgiran en la transició democràtica.

La dictadura franquista va **prohibir i condemnar** a penes de presó **l'avortament** -tant per la dona que el duia a terme com per les persones que el practicaven- i **l'heterosexualitat** es convertia en la norma **obligatòria**, condemnant i seguint les relacions homosexuals i qualsevol altra forma de dissidència sexual i/o de gènere. Així, doncs, el règim franquista suprimeix tots els drets assolits a través de les vindicacions i lluites anteriors; es **suprimeix el divorci**, la llei obliga a les dones a obeir als seus marits, la dona casada és considerada menor d'edat, s'estableix el **delicte d'adulteri** per a les dones, s'exalta el paper de la maternitat i les cures com a funció principal de la dona, establint la família com a unitat bàsica del nou ordre social, es **prohibeixen els anticonceptius**, l'avortament es declara il·legal, **es prohibeix l'educació sexual, desapareix la coeducació**, el dret al treball de les dones queda sense promoció i es pressiona a deixar el treball assalariat un cop s'esdevingui el matrimoni, etc.

Les dones que durant la república havien participat en la construcció d'un marc legal per la

Portada de la

Revista para la mujer

Fotografia extreta de

l' Hemeroteca Digital

Biblioteca Nacional

d' Espanya

igualtat dels drets, en acabar la guerra es van veure obligades a marxar a l'exili, entrar a la presó o simplement, cauré en un profund silenci i en una posició d'invisibilitat.

Per reeducar a les dones sota l'arquetip de la figura femenina del franquisme en un model de submissió, el règim va utilitzar la **Secció Femenina** -institució que va pretendre regular el comportament femení i controlava l'ensenyança que se'ls donava a través d'arquetips de gènere binaris- generant un model de dona basat en el retorn a la llar i a la família. En

aquesta línia, la Secció Femenina va adoctrinar a les noies de la societat espanyola a través d'un model de feminitat anomenat **"àngel de la llar"** i **"perfecta casada"** per assolir el seu objectiu de "preparar a la dona com a mestressa de casa, esposa i mare".

Tot i la repressió i l'exclusió de les dones dins

del sector públic, les continuades protestes a les fàbriques durant els anys 1946 i 1947 a Barcelona van tenir un protagonisme femení. Son un exemple, les vagues a les fàbriques de Manresa i Mataró que van estar conduïdes per les dones treballadores, marcant un dels moviments de resistència femenina més importants en aquestes dècades en l'àmbit laboral. Per tant, **sabem que les dones van seguir mobilitzant-se** des de la clandestinitat i van preparar tot l'entramat feminista que es va intensificar a mesura que avançaven els anys, concretament durant el tardo-franquisme.

En l'àmbit dels drets sexuals i reproductius obtenir les aportacions, les experiències i les veus d'aquestes dones ha estat difícil i no s'han trobat documents que ho corroborin. Però sabem, que **totes les dones que van impulsar les primeres lluites feministes** i reivindicacions en l'àmbit dels drets sexuals i reproductius, que sorgeixen de manera progressiva a partir del tardo-franquisme, **van lluitar des de la clandestinitat per garantir**, en la mesura que podien, **els drets sexuals i reproductius de les dones** i preparar les demandes

Ma mare va avortar als 60, no sé a on va anar, però estava clar que hi havia tota una xarxa de dones i de recursos que permetien que hagués pogut avortar.”

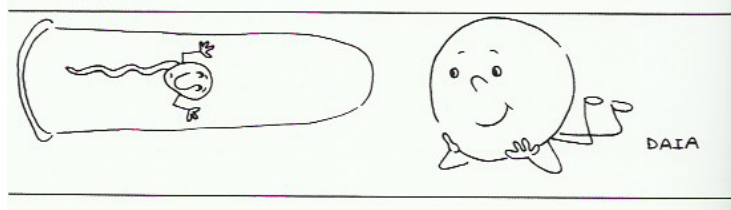
i vindicacions feministes que ocuparan l'espai públic a partir de la transició democràtica. D'aquesta manera, tal com expressa una de les participants al grup focal realitzat a Barcelona, tot i la invisibilitat i l'esborrat històric durant el franquisme sabem que va existir una xarxa de dones que garantien els drets sexuals i reproductius des de la clandestinitat: *“Ma mare va avortar als 60, no sé a on va anar, però estava clar que hi havia tota una xarxa de dones i de recursos que permetien que hagués pogut avortar.”*¹

Durant els anys 60 va aparèixer la píndola anticonceptiva a Estats Units. Aquest avenç en la matèria dels mètodes anticonceptius va obrir nous camins en la lluita pels drets reproductius. Tot i que en aquell moment, els anticonceptius estaven prohibits a Espanya i existia una lògica més o menys generalitzada basada en el poc interès per la contracepció dins de la medicina i la ideologia tradicional pronatalista, alguns professionals sanitaris progressistes vam començar a veure la necessitat d'una Planificació Familiar i van començar a comercialitzar mètodes anticonceptius

hormonals des de clíniques privades apel·lant la justificació a trastorns ovàrics o malalties dels òrgans sexuals femenins. Això significa, que aquesta opció només estava a l'abast de dones urbanes de classe mitja-alta.

En aquest sentit, des dels 60, professionals sanitaris com Guillem Hernández, Josep Lluís Iglesias Eugeni Castells i **Assumpció Villatoro** van participar activament a favor d'una Planificació Familiar, formant-se de 15 a 20 dies a Londres -ja que durant la carrera universitària no rebien informació sobre l'anticoncepció- i treballant en el consultori de **Planificació Familiar de l'Hospital Clínic** l'any 1971 -liderat per Víctor Conill- i l'any 1973 -liderat per Jesús Gonzalez-. Serà, especialment clau, la figura de la doctora Villatoro perquè impulsarà a partir del 1975 la creació d'un consultori al centre Sant Pau i Santa Creu i dotarà de coneixements al grup DAIA i a les diverses dones, organit-

¹ Intervenció de Mercè Meroño al Grup focal a Ca la Dona sobre la genealogia feminista respecte els drets sexuals i reproductius a Barcelona.

Empar Pineda

Els gais eren veritablement visibles als ulls del conjunt social i podien pagar molt cara la seva transgressió a la norma de conducta en matèria sexual: el desterrament o la presó. A nosaltres ni ens mencionaven, la qual cosa, a la curta, ens permetia jugar amb avantatge, encara que fos un avantatge basat en la negació social de la nostra existència i desig lèsbic.”

zades en Vocalies, que a partir de la transició democràtica començaran a estendre l'educació sexual als diversos barris de Barcelona.

També, va ser especialment significativa a Barcelona la repressió i persecució a l'homosexualitat, a través de la llei de “Vagos y Maleantes” i posteriorment, la llei de “Perillositat i Rehabilitació Social” que criminalitzava de manera sistèmica a les persones per la seva orientació sexual o identitat de gènere. Cal especificar que Barcelona, va ser un dels territoris catalans on les repercussions van ser més dures, amb detencions arbitràries, empresonaments i internaments en centres de “rehabilitació” per part de la policia franquista. Com expressa una de les participants del Grup Focal a Barcelona: “Los encierros se mantienen hasta los años 90. (...) Hay muchos activistas que pasaron por cárcel por el hecho de pertenecer a los colectivos LGTBI. Importante aquí también es la invisibilización de las lesbianas.”² Les lesbianes, en particular, van patir una doble invisibilització: no només van ser perseguides pel règim, sinó que les seves vivències van quedar sovint amagades, fins i tot,

dins del moviment LGTBI. Aquesta invisibilització de l'existència lesbiana, va arribar a ser clau pel moviment: “Els gais eren veritablement visibles als ulls del conjunt social i podien pagar molt cara la seva transgressió a la norma de conducta en matèria sexual: el desterrament o la presó. A nosaltres ni ens mencionaven, la qual cosa, a la curta, ens permetia jugar amb avantatge, encara que fos un avantatge basat en la negació social de la nostra existència i desig lèsbic.”³

La lluita pels drets sexuals i reproductius a la vegueria de Barcelona durant l'època franquista

2 Intervenció de María Luisa García Berrocal al Grup focal a Ca la Dona sobre la genealogia feminista respecte els drets sexuals i reproductius a Barcelona.

3 Entrevista de Fils Feministes a Empar Pineda

BARCELONA

va ser una lluita de resistència clandestina protagonitzada per dones que es van oposar a l'ordre repressiu imposat pel règim. Tot i la censura i la repressió, aquestes dones van ser capaces de plantar les llavors del moviment feminista que, amb el pas dels anys, sorgiria amb força durant la transició democràtica, convertint-se en un referent de la lluita pels drets de les dones.

En conclusió, durant l'època franquista, el moviment feminista va patir una forta repressió que promovien un model de dona submisa, lligada a la família i allunyada de la participació política i social. Tot i això, a finals dels anys 60 es va començar a formar una xarxa d'associacions i col·lectius clandestins a Barcelona que van jugar un paper fonamental en la lluita feminista del tar-do-franquisme. Un dels exemples va ser **l'Associació de Dones Democràtiques**, creada a Barcelona durant la dictadura. Aquesta associació va

ser clau en el territori català perquè va reunir dones progressistes, moltes d'elles vinculades a partits polítics de l'esquerra clandestina, com el Partit Comunista d'Espanya (PCE) o el PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya), que defensaven la igualtat de drets, el dret al divorci, i una millor educació per a les dones, a més de tenir una vinculació amb el moviment obrer. També, va ser clau el **Moviment Democràtic de Dones**, creat l'any 1965, com una organització vinculada al moviment antifranquista. Els nuclis principals a la vegueria de Barcelona van ser a localitats com Terrassa, l'Hospitalet de Llobregat, Badalona i Barcelona. Va sorgir a partir de la protesta de dones contra la manca de llibertats i l'opressió de la dictadura, centrant-se en la defensa dels drets socials i polítics, la igualtat de gènere i la denúncia de l'opressió de les dones: com a classe treballadora i com a gènere.

ELABORAT PER L'ASSOCIACIÓ DE DRETS SEXUALS I REPRODUCTIUS EN EL MARC DEL PROJECTE
GENEALOGIA FEMINISTA DELS DRETS SEXUALS I REPRODUCTIUS.

Recerca i elaboració **Laia Moreno Fernández** / Gràfica i il·lustracions **Mercè M. Tarrés** / Coordinació **Sílvia Aldavert**

L'Associació

✉ contacte@lassociacio.org

☎ 933 055 322

🌐 <https://lassociacio.org/>

📌 @lassociacio   📍 @lassociacionsr

AMB EL SUPORT DE

